

Närvaro- problem i skolan

En uppdatering av
internationell forskning

Malin Gren Landell, redaktör

 jerringfonden

NÄRVAROPROBLEM I SKOLAN

EN UPPDATERING AV INTERNATIONELL FORSKNING

Malin Gren Landell

DET HÄR ÄR en sammanfattning av antologin *School Attendance Problems. A Research Update and Where To Go*. Antologin ger en översikt över aktuell forskning om närvaroproblem i skolan. Den svenska sammanfattningen publiceras här som ett särtryck. Vår förhoppning är att denna sammanfattning ska ge en lättillgänglig inblick i den senaste och aktuella forskningen om skolfrånvaro.

Syftet med antologin är att stimulera till forskning och bidra till kunskapsutveckling. Texterna är skrivna av tjugo framstående forskare från olika länder, varav de flesta ingår i ett internationellt nätverk för kunskapsspridning kring närvaroproblem, the International Network for School Attendance – INSA. Antologin visar att det internationellt har bedrivits mycket forskning under de senaste tio åren. Den visar också att forskare över världen och mellan olika discipliner har närmat sig varandra och befruktat varandras forskning liksom hela forskningsfältet. Bidragen kommer från forskare i olika länder och antologin visar därmed också att många länder delar samma problem och utmaningar.

Såväl den internationella antologin som detta särtryck har tagits fram på initiativ av Jerringfonden. Båda skrifterna går att erhålla via Jerringfondens hemsida.

I den här svenska sammanfattningen har referenserna utelämnats och läsaren hänvisas till antologins engelska kapitel.

Ett problem med många namn

Ett tydligt gemensamt problem är att det saknas internationell konsensus om hur närvaroproblem ska definieras och mätas. Det behövs enhetliga definitioner för att kunna jämföra resultat från olika studier så att kunskapen inom forskningsfältet kan öka. Ett begrepp som vanligen refereras till är problematisk frånvaro. Det användes i direktiven från Utbildningsdepartementet för en statlig utredning av skolfrånvaro för några år sedan. I bland annat USA och Storbritannien talar man om kronisk frånvaro (chronic absenteeism) respektive bestående frånvaro (persistent absence), vid frånvaro som överstiger tio procent av den obligatoriska undervisningen under ett läsår. Både giltig och ogiltig frånvaro räknas in i dessa tio procent. Giltig frånvaro är den vanligaste frånvaron, men vi vet att giltig frånvaro inte alltid innebär att det finns giltiga skäl. Och även när det finns giltiga skäl, som sjukdom, så innebär omfattningen av frånvaron en risk. Forskning visar att både ogiltig och giltig frånvaro innebär en risk för negativa konsekvenser. I dagsläget finns inte något vetenskapligt stöd för om det finns en exakt gräns för när frånvaro riskerar att ge negativa konsekvenser.

I antologin används en samlingsterm – närvaroproblem. Inom forskningen är det vanligt att man delar in närvaroproblem i kategorierna skolvägran och skolk. Skolk definieras som otillåten ströfrånvaro. Eleven kan vara i skolan men inte på lektion och berättar oftast inte för föräldrarna om frånvaron. Skolvägran handlar om att känna olust, oro eller ångest mot något relaterat till skolan. Som en följd får eleven svårt att gå till, och att vara i skolan. Föräldrarna känner vanligen till frånvaron.

Närvarodata upptäcker problem och ger närvaro

En bidragande faktor till kunskapsökningen inom det här fältet har varit skolornas närvarostatistik. Genom att använda sig av data från de dagliga registreringarna av elevers frånvaro har man kunnat studera riskfaktorer och konsekvenser av närvaroproblem på ett detaljerat

och nyanserat vis. Man har även kunnat undersöka och utvärdera vad som främjar närvaro. Samtidigt visar flera rapporter som redovisas i antologin, att det finns ett stort mått av osäkerhet i registreringarna som görs i skolorna. Data skiljer sig bland annat åt mellan vad elever eller föräldrar rapporterar och vad skolan registrerar. När registreringarna inte är tillförlitliga försvårar det både slutsatser och jämförelser mellan studier. Det framkommer även i antologin att registreringarna sker godtyckligt, det vill säga att vissa elevgruppers frånvaro registreras som ogiltiga trots att de är giltiga, medan ogiltig frånvaro hos andra elever registreras som giltig. I Sverige, liksom i flera andra länder, är det alltför mycket närvaro och frånvaro som inte alls registreras av lärare.

Det krävs alltså insatser för att skapa en medvetenhet hos skolpersonal om vikten av att uppmärksamma och registrera frånvaro och närvaro. Det kan ske genom att göra personal, elever och föräldrar delaktiga, samt genom att ledning och beslutsfattare intresserar sig för närvarodata. Forskning visar att man kan öka närvaron genom att medvetandegöra för föräldrar hur hög frånvaron är hos det egna barnet, samt hur hög den är på skolenheten och vilka konsekvenserna kan bli av upprepad frånvaro.

Tidig upptäckt av närvaroproblem och risk för sådana, är centralt. Det har dock saknats smarta system för detta. Antologin tar upp exempel där man har utvecklat varningssystem som baseras på kunskap om riskfaktorer och tidiga tecken på närvaroproblem. Den här typen av system kan bidra till en mer effektiv närvaroregistrering och optimerad användning av data. Utifrån data på frånvarons omfattning och svårighetsgrad kan bedömning göras av elevens behov av insatser. Resultaten från studien visar att starka prediktorer för skolfrånvaro under kommande läsår är att ha ett syskon med skolfrånvaro, kamratsvårigheter samt skilda föräldrar.

Närvarodata kan användas inom forskning men också av myndigheter som gör återkommande mätningar av barn och ungas levnadsförhållanden. Det är alltså lågt hängande frukter för myndigheter inom utbildning, sociala frågor och hälso- och sjukvård. I många länder används skolfrånvaro som en indikator på andra problem hos barn och unga. Likaså använder man närvarodata som en kvalitetsindikator för skolutveckling.

För att närvarodata ska bli meningsfulla är det värdefullt att återkoppla dem till de som närmast berörs – elever och föräldrar. I antologin beskrivs en brittisk studie där användandet av registreringssystem och AI bidrar till att hitta dolda mönster i orsaker till frånvaro. Systemet ger återkoppling till elever, föräldrar och stödpersoner och utgör ett underlag för insatser som ökar närvaron hos den enskilda eleven. På nationell nivå visade resultaten på en generell ökning av närvaron i skolorna och på att andelen elever med omfattande frånvaro (över 10 procent på ett läsår) minskade avsevärt.

I Sverige finns olika exempel på hur skolor har försökt göra elever delaktiga och ha regelbunden koll på sin egen utveckling vad gäller närvaron i skolan. Genom att få regelbunden återkoppling på att den egna närvaron ökar, har motivationen till skolgång blivit starkare.¹ Samarbete mellan systemförvaltare inom IT och de som forskar på skolfrånvaro vore intressant för att utveckla nationella, användarvänliga system som ger tillförlitliga data. I Sverige pågår ett forskningsprojekt på hur en mobilapp kan använda närvaro- och frånvarodata för tidig upptäckt av orsaker till frånvaro. Syftet är att kunna skraddarsy interventioner för enskilda elever utifrån den data som framkommer.²

Riskfaktorer

Antologin ger av utrymmesskäl inte en uttömmande presentation av riskfaktorer utan tar bara upp några faktorer och dessa rör skola och familj. Det finns även riskfaktorer på individnivå och sociala faktorer utanför skola och familj. En bra översikt över riskfaktorer finns bland annat i en meta-analys från 2019 (se referens i Introduktionskapitlet). Det finns flera studier från Norge som har undersökt olika riskområden för skolfrånvaro, vilket inte minst är intressant ur ett svenskt och

¹ Projekt PlugInnan – Nossebro skola. <https://www.goteborgsregionen.se/GR/toppmenyn/detta-jobbar-gr-med/skola--utbildning/fullfoljda-studier/pluginnan---tidiga-insatser/delprojekt/nossebro-skola.html>

² <https://www.insa.network/sweden>

nordiskt perspektiv. En värdefull, praktisk vägledning ges i en artikel av Trude Havik och Jo Magne Ingul från Norge och David Heyne från Nederländerna. De beskriver ett ramverk för att upptäcka tidiga tecken på så kallad skolvägran, men ger även rekommendationer för insatser vid olika indikationer och riskfaktorer.

Skolfaktorer

Den fysiska och sociala skolmiljön har betydelse för närvaro. I antologin beskrivs till exempel att en dålig relation med lärare, eller med andra elever, eller en otrugg skolmiljö där man till exempel upplever kränkning, diskriminering eller mobbning är riskfaktorer för skolfrånvaro. Vi vet att skolfrånvaro kan utlösas av en faktor och sedan vidmakthållas av andra. Här är det viktigt att förstå att även när skolan har kommit till rätta med dålig behandling av en elev, kan erfarenheterna kvarstå som ett hinder för att gå tillbaka till skolan. Forskning behövs på hur elever med erfarenheter av mobbning kan få hjälp med de känslor och tankar som kommer av erfarenheterna efter att skolan återigen har blivit en säker plats.

Oförutsägbarhet är en annan faktor som kan skapa otrugg och är en riskfaktor. I studier från Kanada and Australien vittnar elever om sina känslor av oro, rädsla och ångest inför överfulla skolor och klassrum, om brist på flexibilitet och tydliga instruktioner, och hur det gör det svårt att vara i skolan. Eleverna vittnar också om att lärare inte förstår att de kämpar med de här känslorna och eleverna uttrycker att de önskar att lärare hade bättre kunskap om psykisk ohälsa. Data från elever bidrar med värdefull kunskap om riskfaktorer och vad som främjar närvaro. Det pågår ett svenskt forskningsprojekt som i tre internationellt jämförande studier ska ta reda på vad skolpersonal och elever i Sverige, Tyskland, England och Japan upplever som stöd vid närvaroproblem.³

³ International Comparative Perspectives on School Attendance Problems. <https://www.edu.su.se/english/research/international-comparative-perspectives-on-school-attendance-problems/international-comparative-perspectives-on-school-attendance-problems-1.490141>

Skolbyten och skolövergångar är riskfaktorer för skolfrånvaro, liksom förflyttningar under skoldagen och håltimmar. Det kan vara extra kännbart för elever som är mer blyga och försiktiga, eller som har besvär av oro och rädsla. Framför allt elever med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning är sårbara för förändringar och för brist på struktur och förutsägbarhet. Elever med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning har uppmärksammats på senare år men det finns ett stort behov av svensk forskning på hur skolmiljön, i kombination med stöd till föräldrar, kan främja skolnärvaro.

Press och rädsla för att inte prestera tillräckligt väl är andra riskfaktorer för skolfrånvaro som tas upp i antologin. Känslor av ensamhet och att ha besvär av social ångest bidrar också till att elever är rädda för att gå till skolan, även om det också finns elever med stark social rädsla som har god närvaro men lider i tysthet.

Kapitlet av de amerikanska forskarna Gentle-Genitty, Kyere och Hoong, beskriver studier som visar hur lärare diskriminerar utifrån etnicitet och socioekonomiska faktorer genom till exempel lägre förväntningar på lärande hos elever som tillhör vissa grupper. Den här typen av erfarenheter kan bidra till att elever misstror skolan, inte känner tillhörighet till skolan och stannar hemma eller inte går in på lektionerna.

Familjefaktorer

Familjefaktorer har också betydelse för skolnärvaron. En vanlig orsak är att elever är borta från skolan hela dagar eller en del av dagen, för att ge praktiskt eller känslomässigt stöd åt en familjemedlem. Det kan handla om att föräldern har en psykisk eller fysisk sjukdom och vill ha sällskap, tröst eller helt enkelt inte klarar att stiga upp på morgonen, handla, ordna måltider till barnen på grund av sjukdom eller missbruk. Det kan även handla om att barnet följer med föräldern på möten som tolk eller för att på andra sätt stötta föräldern. Den form av frånvaro som orsakas av att eleven är hemma för att ge stöd åt en förälder, eller för att föräldern inte kan stötta barnet att ta sig till skolan, kallas för

föräldrastödd frånvaro (school withdrawal). Ibland är det föräldern som medvetet eller omedvetet håller barnet hemma och ibland är det barnet som tar initiativet till att stanna hemma för att hjälpa till. Föräldrastödd frånvaro handlar inte alltid om att barn tar hand om en familjemedlem, utan kan också bero på förälders inställning till skolan, på grund av dålig ekonomi eller svårigheter med transport till skolan.

Trots den höga förekomsten av unga som är omsorgsgivare (young carers) och av föräldrastödd frånvaro, finns det mycket lite forskning på skolfrånvaro inom den här gruppen. Unga omsorgsgivare söker i liten utsträckning hjälp. Det kan bero på att de inte tror att de kan få hjälp eller att de upplever att hemsituationen inte ska avslöjas för andra. Ett annat problem är bristande medvetenhet om den här elevgruppen hos skolpersonal. Forskning behövs på att förebygga föräldrastödd frånvaro och på metoder att nå fram med hjälp till eleverna. Slutligen behöver skolans kunskap om elevgruppens öka för att stötta lärare i att våga se problemet. Här behövs även forskning på samverkan mellan myndigheter och verksamheter. Det pågår europeisk forskning där bland annat Sverige och Nationellt kunskapscentrum för anhöriga (nka) medverkar.⁴ Studierna är inte direkt fokuserade på närvaroproblem, utan på att pröva tekniska hjälpmedel och stödinsatser för att nå ut till de här barnen och ungdomarna.

Inom en snar framtid kommer vi att ha föräldrar som själva har haft omfattande frånvaro från skolan. Vad betyder deras erfarenheter av skolgången och stödet för att gå i skolan för hur de stöttar sina barn? Det behövs förstås forskning på den långsiktiga utvecklingen hos barn och ungdomar med närvaroproblem, men det är även angeläget att studera hur "arvet" av närvaroproblem påverkar nästa generation. Vi vet redan nu att det finns en ökad risk för frånvaro när föräldrar är hemma på grund av långvarig sjukskrivning eller arbetslöshet, samt om man har ett syskon med kronisk skolfrånvaro.

⁴ <http://anhoriga.se/samverkansprojekt/psykosocialt-stod-for-att-framja-psykisk-halsa-och-valbefinnande-bland-unga-omsorgsgivare-i-europa-me-we/grupptraffar-for-unga-som-ger-stod-eller-hjalp/>

För att minska skolfrånvaro behövs insatser som riktar sig till föräldrar. Bland annat har man sett att mödrar till ungdomar med skolvägran rapporterar mer depressiva symtom och ångestsymtom, samt en lägre grad av familjefungerande, än mödrar till barn utan skolvägran. Det är därför viktigt att kunna ge stöd till föräldrar som lider av psykisk ohälsa eller som står inför andra stora utmaningar i sin livssituation. I antologins översikt av de senaste studierna på psykologisk behandling finns exempel på stöd och interventioner som är riktade till föräldrar.

Risikfaktorer och konsekvenser nu och i framtiden

Vi vet en hel del om riskfaktorer och om dess konsekvenser. En riskfaktor kan även vara en konsekvens. Exempelvis kan sömnproblem, droganvändning och kronisk värk utgöra risk för närvaroproblem men också bli konsekvenser av att vara borta från skolan. Forskningen visar att skolfrånvaro, redan från förskoleålder, kan ge negativa effekter på skolresultat och att det inte krävs mycket frånvaro för att se de här konsekvenserna. Skolfrånvaro innebär ökad risk för att inte få gymnasiebehörighet och att inte få gymnasieexamen. På lång sikt har man även sett en ökad risk för arbetslöshet och kriminalitet.

Slutligen, vad vi vet om riskfaktorer idag är inte detsamma som det vi behöver veta imorgon. Samhället utvecklas snabbt och forskarsamhället, utbildningsväsendet och samhället i övrigt behöver vara på tårna och forska på vad som kan vara "bubblare". Kommer skolfrånvaro öka till följd av händelser som pandemin med Covid-19, när digital undervisning blivit mer vanligt förekommande och fysisk närvaro nedvärderas? Hur påverkar barn och ungas klimatångest motivationen att gå till skolan och bry sig om sin framtid? Kroppsliga sjukdomar som diabetes och astma bidrar till närvaroproblem. I det moderna samhället, där dessa sjukdomar ökar, finns även risk för ökning av närvaroproblem. En studie på luftföreningar visade en koppling till ökad skolfrånvaro.

Bedömning och utredning av närvaroproblem

Ibland räcker själva upptäckten av frånvaro för att vända frånvaro till närvaro. I andra fall krävs att man tar reda på förklaringarna till frånvaron för att kunna sätta in rätt insatser. En viktig uppgift för att hjälpa elever till skolnärvaro, är att ta reda på orsakerna till frånvaron och också identifiera skyddande faktorer som kan understödja närvaro. Det behövs därför instrument som på tillförlitligt sätt kan underlätta utredningen och bedömningen av faktorer. I Sverige är det sedan 1 juli 2018 lagkrav på att utreda orsakerna till skolfrånvaro. De senaste åren har det utvecklats flera nya formulär som presenteras i antologin. En dominerande modell för att förstå närvaroproblem har varit en så kallad funktionell modell där man har utgått från att frånvaron fyller en funktion som att undvika något som upplevs negativt (som att redovisa inför klassen), eller för att frånvaron ger något positivt (som att få vara med en förälder, att få spela dator eller liknande). Man har använt ett formulär, the School Refusal Assessment Scale-Revised (SRAS-R) som specifikt fångar in de här funktionerna. De sista åren har forskningen på den här modellen identifierat stöd för så kallade sammansatta (mixed) riskprofiler. De här profilerna har visat sig vara förknippade med specifika psykiatriska besvär och psykosociala problem. Bland annat har man identifierat en riskprofil som är associerad med inåtvända symtom och en förhöjd risk att bli utsatt för eller utsätta andra för kränkningar på nätet.

Det är vanligt med psykiatriska besvär hos elever med omfattande skolfrånvaro. Det har saknats ett instrument som väger in både skolfrånvaro och symtom på ohälsa, samt känslomässiga besvär relaterade till skola eller familj. Ett nytt formulär som har tagits fram i Tyskland, Inventory of School Attendance Problems (ISAP), mäter internaliserande och externaliserande symtom samt upplevda problem i skolan, med kompisar och i familjen. Formuläret har översatts till svenska. Det pågår studier i Sverige, Finland och Nederländerna för att utvärdera formulärets psykometriska egenskaper.⁵ Antologin presenterar ännu ett formulär – School refusal Evaluation scale (SCREEN) – som kan

⁵ <https://www.insa.network/sweden>

användas för utvärdering av interventioner och inom olika områden såsom skola, klinisk verksamhet och inom forskning.

En översiktsartikel av bland annat flera svenska forskare, går igenom utfallsmått som har använts för att mäta effekt av behandling vid skolvägran. Det skulle även vara värdefullt att utvärdera metoder som mäter effekt av interventioner vid andra närvaroproblem än skolvägran.

Interventioner och behandling

Antologin innehåller en genomgång av de senaste fem årens vetenskapliga utvärderingar på företrädesvis psykologiska interventioner vid skolvägran. Författarna beskriver behandling för att öka närvaro men också specifika insatser för problem med ångest och/eller depression. Den vanligaste formen av behandling som har prövats för skolvägran är KBT. En mindre studie har prövat behandling med dialektisk beteendeterapi (DBT) och det finns fallstudier där man tillsammans med KBT har använt narrativa metoder och inslag från acceptance and commitment therapy (ACT). Även gruppbehandling och behandling som har anpassats för barn med kroniska sjukdomar har utvärderats. Det finns också beskrivningar av interventioner riktade till föräldrar som har anpassats för ADHD och för PTSD. Likaså har en utvärdering av KBT i kombination med medicinsk behandling gjorts.

Två studier från Nederländerna respektive Australien har utvärderat interventioner där eleven får behandling och undervisning i en alternativ lärmiljö och där man aktivt arbetar med elevens återgång till ordinarie skola. Nära samverkan sker med elevens skola och med externa aktörer som till exempel psykolog.

I Nederländerna har man även prövat en behandling med KBT-moduler som riktas både till föräldrarna och till barnet. Parallellt ges konsultation till skolpersonalen. Det har publicerats data från en icke-randomiserad studie och det pågår en *effectiveness*-studie i skolmiljö. Det finns ett stort behov av RCT-studier och långtidsuppföljningar som utförs i barns naturliga miljöer såsom skolan.

Stöd till föräldrar har utvärderats, bland annat i form av konsultation till skolpersonal och föräldrar i fall där man inte lyckats få med ungdomen i behandling. Likaså har gruppbehandling med KBT för stresshantering till föräldrar prövats. Det behövs dock mer forskning på föräldrastöd. Likaså behövs forskning på andra primära vårdgivare än föräldrarna, som till exempel i fall där barn och unga är i samhällets vård. Ett annat intressant område är att utvärdera interventioner som är anpassade till olika åldrar och olika svårighetsgrad.

Det är vanligt med psykiatriska besvär vid omfattande skolfrånvaro. I Tyskland har man prövat en manualbaserad behandling som både syftar till att öka skolnärvaron och behandla psykiatriska besvär. Behandlingen använder sig av KBT-metoder och av MI (Motivational Interviewing). Den baseras på fyra moduler: KBT, rådgivning till föräldrarna, rådgivning till skolan och psykoedukation för ett fysiskt träningsprogram. Behandlingen ges av ett team som består av psykoterapeuter, familjeterapeuter, lärare och fysioterapeuter. Behandlingen har prövats i en RCT-studie som har visat på positiva resultat på skolnärvaro. Även andra har prövat liknande behandlingsupplägg. I en nyligen publicerad avhandling från en av författarna i antologin, Daniel Bach Johnsen, redovisas till exempel resultaten från en RCT-studie i Danmark. I Sverige har det inte gjorts någon vetenskaplig utvärdering av behandling eller interventioner vid närvaroproblem.

Det har även gjorts studier av användningen av teknologiska hjälpmedel. En RCT-studie prövade behandling med hjälp av en virtuell skolmiljö för att hjälpa eleven att närma sig den riktiga skolmiljön. I en behandlingsstudie av DBT användes webbaserad coachning som ett sätt att guida föräldrarna och barnet genom behandlingen i hemmiljön. Ytterligare en studie, där resultaten inte har publicerats än, undersöker effekten av ett mobilspel som komplement till tidiga insatser för psykisk ohälsa och skolvägran.

När det gäller forskning på interventioner är det även intressant att undersöka vilka utfallsmått som bör användas för att mäta effekten. Det är inte ovanligt att vägen tillbaka till skolgång tar lång tid. Det är angeläget att, utöver närvarostatus, även undersöka andra förändringar hos eleven som till exempel förbättrad psykisk hälsa,

en högre grad av familjefungerande, förbättrade sociala färdigheter, förändringar i skolmiljön, deltagande i fritidsverksamheter och ökade kontakter med kompisar. I antologin nämns en studie som har gått igenom vilka utfallsmått som har använts i tidigare forskning på skolvägran.

Utmaningar för Sverige

Det är många olika aktörer som kan dra sitt strå till stacken för att öka kunskapen om närvaroproblem. De senaste åren har tre rapporter på närvaroproblem publicerats av Uppdrag Psykisk hälsa Stockholms län och ett fristående forskningsinstitut för Innovation, forskning och utveckling i skola och förskola – Ifous.

Kunskapen om närvaroproblem kan även öka genom att använda ”närvaro” som en variabel i undersökningar och forskningsstudier på barn och ungas psykiska hälsa, välbefinnande och livssituation. Enhetliga definitioner och begrepp är angeläget för det här ändamålet.

I Sverige, liksom i andra länder, behövs nationella närvarodata. Under de senaste åren har just användandet av närvarodata lett till en kraftigt ökad kunskap på området. Det behövs forskning på att främja närvaro, förebygga frånvaro, pedagogiskt och socialt stöd, behandling och samverkan. Internationellt finns forskning på frånvaro i förskolan och det skulle vara värdefullt att studera även i Sverige. Det skulle också vara intressant att samla kunskap om betydelsen av närvaro i förskolan upp till gymnasieskolan och knyta ihop med den kunskap som finns från svenska projekt på unga som varken arbetar eller studerar.

Ett interdisciplinärt slutord

I litteraturen på närvaroproblem rekommenderas ett interdisciplinärt (tvärprofessionellt) angreppssätt. Det betyder att kunskap integreras från olika discipliner. Det går inte att använda endimensionella lös-

ningar på multidimensionella problem. Den här antologin är ett försök att skapa en sådan diskurs. Men att låta forskare från olika områden bidra genom att författa texter till en antologi leder inte automatiskt till att fältet blir tvärprofessionellt. Låt oss använda styrkan i att vara flera discipliner som bidrar, istället för att låsa in oss i separata silos. Det finns etablerade modeller för att förstå närvaroproblem som till exempel en bio-ekologisk modell. Den kan användas för att sätta agendan för forskning, med kunskap från psykologi, pedagogik, socialt arbete, kriminologi, psykiatri med flera. Vi behöver inte uppfinna allt, bara gå vidare från det vi redan vet – tillsammans.

Förhoppningen är att den här antologin landar i händer och hjärtan som inspiration för olika yrkesgrupper som alla behövs – lärare, socialpedagoger, psykologer, skolsköterskor, kuratorer, läkare, poliser med flera discipliner. För att lyckas behövs olika funktioner som beslutsfattare, rektorer och andra ledare, medarbetare, föräldrar, elevråd och elevkårer, patient- och anhörigföreningar, systemförvaltare för registreringssystem, ekonomer och företrädare för civilsamhället.

Vilka uppslag får du som läsare när du tar del av vad som beskrivs i antologin? Hur kommer du inom din specifika profession ta kunskapen vidare? Låt oss hoppas att antologin lägger grund för många forskningsstudier så att vi i framtiden inte har skäl att känna oro över att barn inte får sin rätt till utbildning.

Sammanfattande lista av de forskningsfrågor som föreslås i antologin

#1. Upptäckt

- Använda signalsystem för tidig upptäckt av frånvaro och tidiga tecken på närvaroproblem samt utforska vad som är tillförlitliga gränsvärden för att vägleda vilka elever som enbart behöver lite stöd för ökad närvaro och de som behöver mer omfattande och intensivt stöd.
- Utveckla användningen av närvarodata och utveckla användarvänliga system för att upptäcka elever med närvaroproblem.

#2. Utveckling av närvaroproblem

- Studera barn och unga i normalpopulationer för att utforska tidiga tecken på närvaroproblem.
- Använda longitudinella studier.
- Studera interaktionen mellan elev och lärare och lärares förväntningar på elevers närvaro och skolprestation.

#3. Främja och förebygga

- Undersöka kränkande behandling och mobbning i relation till närvaroproblem.
- Studera hur närvaroproblem kan förebyggas genom att öka sociala färdigheter och genom att minska förekomsten av att elever känner sig ensamma i skolan.
- Studera föräldrastödd frånvaro – prevalens, förebyggande åtgärder och sätt att nå fram med stöd till barn, unga och föräldrar.

#4. Bedöma och utreda

- Utveckla och utvärdera metoder och analysmodeller och inte minst för skolk och som del i socialt arbete.
- Anpassa och utvärdera egenskaperna hos etablerade kartläggningsinstrument, i olika länder.

#5. Föräldrar och ungas röster

- Utforska föräldrars erfarenheter av utmaningarna som är förknippade med närvaroproblem.
- Utvärdera strategier som stärker samarbete mellan skola och hemmet.
- Utveckla och utvärdera sätt att arbeta med föräldrars förhållningssätt för att öka skolnärvaro.
- Gör unga delaktiga i utformandet av interventioner för att främja närvaro, förebygga och hantera frånvaro.

#6. Åtgärder och behandling

- Undersöka vilka faktorer som medierar och moderar återgång till skolan.
- Studera vad som indikerar öppenvård respektive slutenvårdsbehandling för närvaroproblem.
- Utforska utfallet av interventioner specifikt riktade mot skolvägran jämfört med interventioner för både skolk och skolvägran.
- Utvärdera användande av tekniska hjälpmedel.
- Utvärdera effekten av intensiteten i behandling.
- Undersöka vilka behandlingskomponenter som förstärker ett positivt utfall, hos yngre respektive äldre barn.
- Utvärdera behandlingsmodeller i randomiserade kontrollerade studier och av olika forskargrupper.
- Utvärdera effekten av att ge interventioner i samverkan mellan skola, socialtjänst, hälso- och sjukvård, polis, föräldrar och civilsamhälle. I vilken ordning behöver insatser ges för att ge bäst effekt, av vilka aktörer, med vilken intensitet och så vidare. Finns det evidensbaserade modeller som har använts vid andra sammansatta problem som skulle kunna anpassas till närvaroproblem?

ISBN 978-91-519-8129-1
© Jerringfonden, 2021
Redaktör: Malin Gren Landell
Omslagsbild: Taylor Wilcox / Unsplash
Grafisk form: Pelle Isaksson
Tryck: Stemmler, 2021

www.jerringfonden.se

JERRINGFONDEN är en stiftelse som stöder forskning och verksamhet för barn och ungdomar med särskilda behov. Med särskilda behov avses fysisk eller psykisk funktionsnedsättning, kronisk sjukdom eller social utsatthet.

Fonden instiftades i samband med Sven Jerrings 60-årsdag år 1955. Då hade hans närmaste vänner samlat ihop ett litet belopp som blev grundplåt i Stiftelsen Sven Jerrings fond.

Under åren har fonden växt genom gåvor och testamente. Jerringfonden har delat ut cirka 175 miljoner kronor sedan starten.